

1

(לד) אַז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ כֹּל יְמֵי הַשָּׁמָה וְאַתֶּם בְּאֶרֶץ אֲבוֹתֵיכֶם אֲזַ תִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ וְהִרְצַת אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ:
(לה) כֹּל־יְמֵי הַשָּׁמָה תִּשְׁבֹּת אֶת אֲשֶׁר לֹא־שַׁבְּתָה בְּשַׁבְּתֵיכֶם בְּשַׁבְּתֵיכֶם עֲלֶיהָ:

אמת ליעקב

2

תשמעו לי" וגו', היינו שלא יהיו עמלים בתורה, וזה נקרא אינו שומר שביעית. שכשם שכל שבתות השנה ניתנו לישראל כדי שיתעסקו בהם בתורה, כמו כן ניתנה שבת הארץ כדי שכל ישראל יעסקו בתורה באותה שנה, ובסוף אותה שנה בחג הסוכות היתה מצות הקהל.¹⁰ ואם לא עמלו בתורה במשך שנה השביעית הרי הם מבטלים שביעת שביעית, וזהו מש"כ ברש"י שלא שמרו את השמיטה רוב זמן היותם בארץ ישראל, ודו"ק. דהיינו אחר שציוה אותם לשבות בשנה השביעית מכל עבודה, הוכרח להזהירם "אם בחקותי תלכו", כלומר שיהיו עמלים בתורה, כי זהו עיקר טעם השביעה - ובלו זה גם שמירת השביעית אינה שמירה כהלכתה. וע"ז נענשו בגלות של שבעים שנה כי אפי' אם שמרו על שביעת הקרקע בשנת השבע, אבל בלי להיות עמלים בתורה ביגיעה ובהספק, הרי לא שמרו מצות שמיטה כראוי.

ולפיכך נ"ל דכל התוכחה הוא המשך של פ' בהר (שם כ"ה א') המתחיל ב"וידבר ה' אל משה בהר סיני" וזה נמשך עד סוף התוכחה המסתיימת ב"אלה החקים והמשפטים והתורות אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל בהר סיני ביד משה" (שם כ"ו מ"ו). והיינו, שהתחילה התורה במצות שביעית ויובל, ונתגלגל מזה דין אונאה של "לפי רב השנים תרבה מקנתו ולפי מעט השנים תמעט מקנתו" (שם כ"ה ט"ז), ואח"כ דין גאולת קרקעות משום היובל, וכן ממכר בית התלוי ביובל, ואח"כ מכירת עבדים שתלוי ביובל. [ומכ"ש לפי הראב"ע דקרא ד"את שבתותי תשמרו" וגו' (שם כ"ו ב') קאי אשמיטה ויובל. גם פרשת "אם בחקותי תלכו" וגו' קאי אשבת דשמיטה, שכל ישראל היו אותה שנה עמלים בתורה, "ואם לא

שבעים שנה מקודשים של שמיטה שלא שמטום ישראל לפיכך גלו שבעים שנה לקיים מה שנאמר (ויקרא כ"ו ל"ד) "אז תרצה הארץ את שבתותיה", ע"ש. וכן הוא ברש"י חומש שם פסוק ל"ה, ע"ש כל החשבון של השמיטין ויובלין של שבעים שנה. ולכ' תמוה שכלל ישראל לא שמרו את השמיטה רוב תקופת היותם בארץ ישראל, וזה דבר שאינו מסתבר. עוד תמוה שם בפ' בחקותי דלכ' שביעית מאן דכר שמיטה, והא ב"ואם לא תשמעו" איירי, והיינו ההפך מהפרשה של "אם בחקותי תלכו" דפרש"י (בפסוק ג'): יכול זה קיום המצות כו' הא מה אני מקיים "אם בחקותי תלכו", שתהיו עמלים בתורה (וכן פרש"י בפסוק י"ד), ועיי"ש, וא"כ מה זה שהזכיר שם את ענין השמיטה.

מעין בית השואבה

3

(כה,להלו) וכי ימוך אחיך וגו' וחי עמך, אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלקיך וחי אחיך עמך.

צריכים להבין הרי איסור ריבית אינו שכלי, דאמאי הוי כל אגר נטר אסור ומאי שנא משאר עניני שכירות, שאם מותר לי לתבוע ממון מאדם על הזמן שהשתמש בשורי למה יאסר לתבוע ממנו שכירות על הזמן שהשתמש בכספי? וכן מצינו שאף למ"ד גזל עכו"ם אסור (ב"ק קיג:) מ"מ לכ"ע מותר ליטול ריבית מעכו"ם, והדברים עתיקים. ואפשר להסביר שהגם שריבית אינה עוולה בתחום עולם המסחר אבל במסגרת המשפחה אין לה מקום, ולא נוטלין ריבית מ"אחי". ומלוי בריבית סותרים האחוה של כלל ישראל כי אין זה מתאים ליחס האחים לתבוע ריבית על הלואה. ולכן הדגיש הכתוב האחוה בכאן, "וכי ימוך אחיך וגו' וחי אחיך עמך".

(ט) והעברת שופר תרועה בתוך השבועי בעשור לקדש ביום הכפרים תעבירו שופר בכל-ארצכם:
 (י) וקדשתם את שנת הקמשים שנה וקראתם דהור בארץ לכל-ישיביה יובל הוא תהיה לכם ושבתם איש אל-אחוזו

סדר יצחק

מאמר י"א

של מדת התשובה אמרו חכמים: גדולה התשובה שמקרבת את הנאולה שנאמר וכל לציון נואל ולשבי פשע טיעקב. נאולה במסכות לשבי פשע. וכתב על זה המהר"ל: והיינו דמצינו דיום כיפור דשנת היובל הוא זמן נאולה תתנו לארץ, נאולה תהיה, זמן שעבדים משתחררים ושבים לבתיהם, שבו שדות ונחלות חוזרות לבעליהן, בזמן שהכל שבים למצבם הראשון. יום-כיפור שהוא זמן התשובה, בו מתקיימת המצוה של נאולה תהיה לכם.

וכל יום כיפור ויום כיפור של כל שנת היובל מוסר את אורו ליום-כיפור של היובל. והקדש הכל של האורות הללו מוליד הוא את השלהבת הקדוש של כל מיט הקדושה של יום כיפור של שנת היובל. ואם אנו רואים את הצירוף של תשובה לנאולה מופיע במלא הדרו כיום הכיפור של שנת הקמשים, כפי כרחק שכל יום כיפור לחדד יונק הוא את כחו מן הצירוף הזה ש תשובה ונאולה.
 ב. אחרי הדברים האלה עומדים אנו בצמאן להכרות ההיבול בין תשובה של כל השנה, שאף על פי שהיא מקרבת את הנאולה, ואמנם התשובה של שאלה זו מנסידה היא לפנינו אחד מעמודי-הדתך בעולם התשובה. העמוד הזה נתגלה לנו מתורתו של הגר"א. הנה המקרא אומר על דוד המלך שהוא הגבר הוקם על. ופירושו חכמים כזה שהוא הקים עולה של תשובה. וכתב הגר"א דעולה של תשובה כבאן הכונה היא מלשון עלייה, כלומר, דוד הקים עליתה של תשובה. והענין הוא, שאדם הראשון לאחר שחטא, קיים בעצמו סדר נורא של ק"ל שנה בתשובה. ומכל מקום לא החזיר לגן עדן, וכפי ישראל לאחר תשובתם על חטא העגל לא קיבלו שוב את הלוחות הראשונות. שאלו, גם אחרי אמרו חמארי נקרעה ממנו המלכות, ללא חזר אליו עוד. ואילו דוד, לאחר תשובתו, חזרה אליו המלכות, כמו שהיתה מקודם. והיינו מה שהקים עולה של תשובה, דהיינו שהקים עליתה של תשובה. תשובה למקומה הראשון, בלי שום הורדת.

מכל מקום אין הצירוף הזה של תשובה לנאולה מאיד בת, ובין התשובה של יום כיפור, אשר בתשובה זו שולפת היא הארת הנאולה לתוך התשובה.
 ב. ונבונים אנו עכשיו לחזור לדברי מהר"ל, שהורה לנו שיש יחוד בסליחות יום-כיפור לגבי הסליחות שתשובה פועלת בשאר ימות השנה. ויחוד זה הוא מפני שתשובת יום-כיפור היא בדרך נאולה כדחויקן כיום כיפור של יובל. ועמדנו בצמאן להכרות ההיבול בין החוכן של שני סוגי תשובה הללו. ואמנם לאחר שנקלם בנו שפע האור של המאמר הזה, הצמאן נהפך לדויה. כי הלא כל ההיבול הזה נובע הוא סיום-כיפור של יובל. ומכיון דעיקר הבליפה בעניני של יום-כיפור דיובל הוא תהורה והשיבה למקום הראשון אשר ממנו יצא, עבדים נפמרים לבתיהם, ושדות ונחלות חוזרות לבעליהן, זהו הוא הנאולה תהינת לארץ, הרי כדאי שהסליחה והכפרה של יום כיפור זה באות הן על דרך השיבה ותהורה למקום הראשון, הרי שבתשובה זו של יום-כיפור הפועלת סליחה, הרי היא מתוירה גם את נקודת-הנגיעה הקודמת. שאין לך שיבה למשפחתו ולאחותו גדולה מאן. והלא כבר למדנו שמה שנעשה כיום-כיפור של יובל ככלל, הוא הוא שנעשה בכל יום-כיפור כפרם. וכאן הוא המקום שבו צירף המהר"ל תשובה לנאולה. ונלה לנו כי סליחה דיום כיפור היא סליחה בדרך נאולה. ישמע חכם ויוסף לקח, ומלכו יוציא מים, להכניס את האור הזה לתוך חדר-לבנו.